

เขียวชมเมืองเชียงใหม่: กิจการเพื่อสังคมกับการพัฒนาเชียงใหม่อย่างยั่งยืน

อัครเดช สาก้อน¹, เรวัต สีเขียว¹ สุจิตรา ขาติภูมิตระกูล¹

และปลินดา ระมิงค์วงศ์²

¹ นักศึกษา ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

² อาจารย์ ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Received: April 5, 2020 Revised: May 26, 2020 Accepted: May 27, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานของกิจการเขียวชมเมืองเชียงใหม่ และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน โดยใช้แนวคิดกิจการเพื่อสังคม การพัฒนาแบบยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การทำสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า เขียวชมเมืองเชียงใหม่เป็นกิจการเพื่อสังคมที่มีเป้าหมายหลักเพื่อถ่ายทอดประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ อนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่า และดูแลพื้นที่สีเขียวและต้นไม้ใหญ่ในเมือง ผ่านการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์แก่นักท่องเที่ยวโดยใช้รถรางนำเที่ยวเป็นพาหนะ โดยมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว 2 รูปแบบ ได้แก่ การนั่งรถรางชมเมือง และการท่องเที่ยวชุมชนในเขตเมืองเก่า เขียวชมเมืองเชียงใหม่มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานหลัก ๆ คือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึง ขาดเงินทุน และสภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย

คำสำคัญ: กิจการเพื่อสังคม, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์, เขียวชมเมืองเชียงใหม่, การพัฒนาแบบยั่งยืน

**Chiang Mai Green Sightseeing Tour:
Social enterprise and Chiang Mai Sustainable Development**

**Akradet Sakon¹, Rawat Srikaew¹, Sujitra Chartbhumitrakul¹ and
Palinda Ramingwong²**

¹ Students at Department of Community Development, Faculty of Humanities and Social
Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

² Lecturer at Department of Community Development, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Chiang Mai Rajabhat University

Abstract

This research aims to study the operating model of Chiang Mai Green Sightseeing Tour and to study its problems and obstacles. The concepts of Social Enterprise, Sustainable Development and Eco-history Tourism are employed as the conceptual frameworks. Data are collected by utilizing in-depth interview, focus group interview and participatory observation. The result indicates that Chiang Mai Green Sightseeing Tour is a social enterprise which has the main purposes to convey the history of Chiang Mai, to preserve the old town communities and to look after the green areas and big trees in the city through eco-history tourism service for tourists by using the trams as vehicles. There are 2 forms of tourism activities: the city sightseeing by taking the trams and the community tourism in the old city area. Its major problems and obstacles are lacking of persons with knowledge of foreign languages, the extensive public relations, funds, and unpredictable changeable weather.

Keywords: Social enterprise, Eco-history Tourism, Chiang Mai Green Sightseeing Tour, Sustainable Development

1. บทนำ

ระบบเศรษฐกิจของไทยดำเนินตามแนวทางระบบทุนนิยมมาเป็นเวลานานแล้ว แต่มีลักษณะที่แตกต่างจากสังคมตะวันตกต้นกำเนิดของทุนนิยม เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย ณ ขณะนั้น ๆ (พรณี บัวเล็ก, 2543) รัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีการนำรูปแบบการสร้าง ความทันสมัยมากำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ แห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 และมีความเข้มข้นมากขึ้นในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติ ชาย ชุณหะวัณ ที่เข้าบริหารประเทศในปี พ.ศ. 2531 ทั้งภาคอุตสาหกรรม การส่งออก การค้าระหว่างประเทศและการท่องเที่ยว (เช่น การประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบให้ เป็นสนามการค้า) แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง ในช่วงพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2535 แต่การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของประเทศยังคง เป็นไปตามระบบทุนนิยมแบบเสรี ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่อันสืบเนื่องจากการเติบโต ของเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 2530 นำมาสู่วิกฤตเศรษฐกิจ “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ในปี พ.ศ. 2540 ความล้มเหลวของเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าวทำให้สังคมไทยเกิดความไม่ ไว้วางใจ หวั่นกลัวทุนนิยมในฐานะภัยคุกคามจากโลกภายนอก ปรากฏการณ์ที่ตามมา คือกระแสต่อต้านทุนนิยมและการพัฒนา ก่อให้เกิดกระแสดิ้นตัวของแนวคิดชุมชน นิยมและท้องถิ่นนิยม (เสาวณิต จุลวงศ์, 2561)

แม้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะมีผลดีในการสร้างโอกาส รายได้ และ สามารถยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ผลเสียที่เกิดขึ้นจากการแสวงหากำไร สูงสุดแต่ละเลยผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งถือเป็นต้นทุนทางธุรกิจด้วย เช่นกันก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ภาวะโลกร้อน ปัญหามลพิษ สารพิษ ตกค้าง รวมไปถึงความเหลื่อมล้ำและช่องว่างระหว่างชนชั้นในสังคม (ผานิตดา ไสยรส, 2559) แนวความคิดเรื่องกิจการเพื่อสังคมหรือการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่มีความ รับผิดชอบต่อสังคมมีจุดเริ่มต้นมาจากการประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ. 2535 ที่ได้มีการ นำประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมมาเป็นกระแสในเวทีโลก ต่อมาจึงเกิดแนวคิดเรื่อง Triple Bottom Line ที่หมายถึงการบริหารจัดการธุรกิจที่ใส่ใจกับ “ผลกำไร สิ่งแวดล้อมและ

สังคม” ไปพร้อม ๆ กัน เนื่องจากกระแสเรื่องสิ่งแวดล้อมและสังคมกลายเป็นประเด็นร้อนที่ทำให้องค์กรธุรกิจต้องหันมาใส่ใจ (จตุพร จุ้ยใจงาม และ พรชัย เทพปัญญา, 2557)

กิจการเพื่อสังคมหรือ Social enterprise เป็นรูปแบบขององค์กรที่ดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม มีจุดประสงค์หลักในการสร้างหรือคืนประโยชน์สู่สังคม หรือเพื่อแก้ไขปัญหาในสังคมโดยไม่ได้มุ่งหวังกำไรเป็นเป้าหมายสูงสุด กิจการเพื่อสังคมจึงมีการแบ่งผลกำไรออกเป็นสองส่วน สำหรับการนำประโยชน์กลับคืนสู่สังคมและการนำมาลงทุนต่อภายในองค์กรเพื่อความต่อเนื่องในการดำเนินกิจการ สำหรับแนวคิดกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย เริ่มมีการกล่าวถึงและให้ความสำคัญในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา เนื่องจากเห็นกระแสจากต่างประเทศที่เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของกิจการเพื่อสังคมที่สามารถผลักดันให้เกิดความเท่าเทียม แก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม และยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศไทย (เกวลิน มะลิ, 2557) โดยรัฐบาลได้ประกาศใช้แผนแม่บทการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557 และแต่งตั้ง “คณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ” หรือ กกส. ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2560 เป็นองค์กรในการกำหนดนโยบายและทิศทางการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมภายในประเทศ และในปี พ.ศ. 2561 มีการมอบหมายให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคมให้เกิดเป็นรูปธรรม (ไทยพับลิก้า, 2561) ดังนั้น กิจการเพื่อสังคมจึงถูกมองว่าเป็นอีกหนึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากระบบทุนนิยมกระแสหลักสำหรับผู้ประกอบการ ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

จังหวัดเชียงใหม่นับเป็นจังหวัดในภาคเหนือที่มีความเจริญเติบโตสูงในฐานะที่เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ การลงทุนและการท่องเที่ยว ตัวเมืองเชียงใหม่มีการขยายตัวอย่างหนาแน่นเต็มพื้นที่ซึ่งขัดแย้งกับรูปแบบเดิมของเมืองที่เป็นเมืองประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตามแนวทางของระบบทุนนิยมที่เข้ามาปรับเปลี่ยนโฉมหน้าเชียงใหม่ให้กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อม

รองรับนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกมุมโลก (ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, 2559) ทั้งนี้ การขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการจราจรติดขัด มลพิษทางน้ำ และทางอากาศ การเสื่อมลงของสภาพแวดล้อม เป็นต้น จากการประชุมเชิงปฏิบัติการหัวข้อ “การพัฒนาเมืองเชียงใหม่” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ “แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ฉบับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษา พ.ศ. 2560” ซึ่งเป็นการระดมความคิดเห็นจากหลายภาคส่วนเพื่อวางกรอบการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ว่าควรมีทิศทางอย่างไรในอีก 20 ปีข้างหน้า พบว่าที่ผ่านมาเชียงใหม่เติบโตอย่างไร้ทิศทาง ดังนั้น การออกแบบเมืองให้น่าอยู่และเป็นเมืองน่าเที่ยวต้องมีการวางโครงสร้างพื้นฐานเมืองให้มีประสิทธิภาพ ทั้งด้านการขนส่งมวลชน ด้านสิ่งแวดล้อมเมือง ซึ่งทั้งหมดทั้งมวลจะต้องอยู่ภายใต้ความสมดุล 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ต้องได้ประโยชน์อย่างสมดุล (ประชาชาติธุรกิจ, 2560)

“เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่” คือกิจการเพื่อสังคมที่ก่อตั้งโดยเครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวย หอม ซึ่งเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคม เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่เป็นกิจการเพื่อสังคมในรูปแบบของการให้บริการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้หวังผลกำไรเป็นหลัก แต่เพื่อแก้ไขปัญหาและเพื่อจัดการเมืองเชียงใหม่อย่างยั่งยืน เป็นการทำธุรกิจที่ทำให้คนเข้าใจและเข้าถึงได้ง่ายในรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ที่กระตุ้นให้ผู้คนเกิดความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมในการรักษาสีเขียวและอนุรักษ์วัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่อย่างสมดุลผ่านการท่องเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ ถือเป็นกิจการเพื่อสังคมรูปแบบใหม่ที่น่าสนใจและควรศึกษาในฐานะที่เป็นตัวอย่างหนึ่งของกิจการเพื่อสังคมที่เกิดขึ้นโดยองค์กรภาคประชาชนที่พยายามเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองเชียงใหม่อย่างยั่งยืน และการดำเนินงานของเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ อาจใช้เป็นต้นแบบหรือกรณีศึกษาของกิจการเพื่อสังคมในรูปแบบนี้ได้ เนื่องจากยังไม่มีกิจการในลักษณะนี้แพร่หลายมากนัก

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของกิจการเชิงชมเมืองเชียงใหม่
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกิจการเชิงชมเมืองเชียงใหม่

3. กรอบแนวคิด

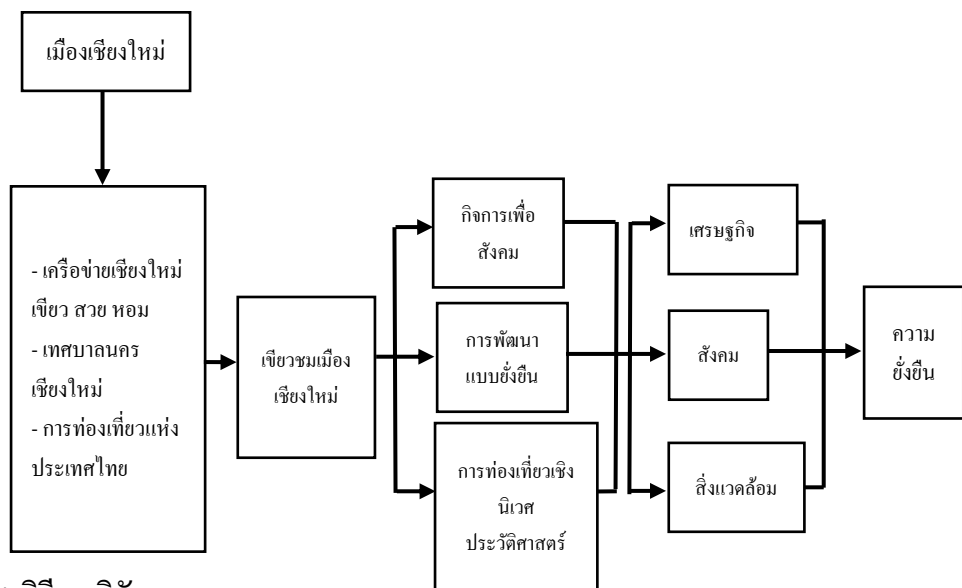
ในงานศึกษาชิ้นนี้ใช้แนวคิดในการศึกษา 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดกิจการเพื่อสังคม แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน และแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ โดยมีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

กิจการเพื่อสังคม หรือ Social enterprise คือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยมีโจทย์ทางสังคมเป็นเป้าหมายหลักขององค์กร ไม่ใช่เพื่อผลกำไรและประโยชน์สูงสุดของผู้ถือหุ้น และมีการใช้รูปแบบธุรกิจในการดำเนินการ กล่าวคือ รายได้หลักจะต้องมาจากการขายสินค้าหรือบริการเป็นหลัก ไม่ใช่มาจากการเงินได้เปล่าจากรัฐหรือเงินบริจาค โดยผลกำไรที่ได้จะถูกนำไปขยายผลตามวัตถุประสงค์ทางสังคมหรือประโยชน์สาธารณะ ไม่ใช่การนำไปปันผลเพื่อประโยชน์ส่วนตน และต้องมีธรรมาภิบาลในกระบวนการบริหารจัดการกับผู้ร่วมงานในองค์กร สังคม และสิ่งแวดล้อม (คณะกรรมการศึกษาและจัดทำรายงานเรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคม, 2558)

แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable development) ได้ปรากฏขึ้นในรายงานการศึกษาการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมของโลกที่เรียกว่า “Our Common Future” หรืออนาคตร่วมกันของโลก ในปี ค.ศ. 1987 โดยมีการเสนอแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งหมายถึง “รูปแบบการพัฒนาที่สามารถสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตน” และในปี ค.ศ. 1992 มีการจัดประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่เรียกว่า “Earth Summit” ที่เป็นจุดเปลี่ยนทำให้การพัฒนาที่เคยเน้นเฉพาะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเปลี่ยนไปสู่การพัฒนาที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและสังคมด้วย (ผานิตดา ไสยรส, 2559)

ส่วนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ (Eco-history tourism) นั้น ศศิพิสิฐ นิวัฒน์มรรคา (2561) ให้ความหมายไว้ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ไม่ใช่เพียงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แต่รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับอดีตและความเป็นมาของเมืองเก่าหรือสถานที่นั้น ๆ ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อหรือศรัทธาของคนในอดีตและส่วนที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา อันส่งผลต่อ พฤติกรรม ความคิดของคนท้องถิ่น และมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อมาถึงการให้ ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวที่มุ่งไปในการอนุรักษ์นิเวศสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองหรือสถานที่นั้น ๆ

จากการทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาดังต่อไปนี้

4. วิธีการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 คนจากประชากรทั้งหมด คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจการเข็วชมเมืองเชียงใหม่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของเครือข่ายเชียงใหม่เขียวสวขหอม มัคคุเทศก์นำเที่ยว ชาวบ้านในชุมชนเมืองเก่าในเขตเมืองเชียงใหม่ และนักท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการ

เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive selection) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเชิงวมเมืองเชียงใหม่อย่างแท้จริง

วิธีการที่ใช้ในการวิจัย คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มย่อยโดยใช้เทคนิค SWOT Analysis กับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของเชิงวมเมืองเชียงใหม่ร่วมกับผู้มีส่วนได้เสีย และวิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยเข้าร่วมเป็นผู้ดูแลนักท่องเที่ยว โดยมีระยะเวลาในการศึกษาทั้งหมด 4 เดือน คือตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2561 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2562

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ถูกนำมาตรวจสอบ วิเคราะห์และเรียบเรียงตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ (Content analysis) และเขียนผลการวิจัยในรูปแบบของการบรรยายพรรณนา

5. ผลการศึกษา

เชิงวมเมืองเชียงใหม่ เป็นหนึ่งในโครงการหลักของเครือข่ายเชียงใหม่เขียวสวยหอม ซึ่งเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชน องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐที่ได้ร่วมทำงานด้านสิ่งแวดล้อมเมืองร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง และได้ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายเชียงใหม่เขียวสวยหอมขึ้นในปี พ.ศ. 2552 โดยมีพันธกิจหลักของเครือข่ายคือการเพิ่มประสิทธิภาพการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่และจัดการพื้นที่สีเขียวในเมืองเก่าเชียงใหม่ เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมของพลเมืองในการร่วมปฏิบัติการและกำหนดนโยบายสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อม ประสาน เชื่อมโยง หนุนช่วย และรณรงค์ให้ประชาชน ภาครัฐ องค์กรส่วนท้องถิ่น ร่วมกันดูแล พื้นที่ฟูและเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมืองเชียงใหม่ ภายใต้แนวคิด “เขียว” ด้วยการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่น้อยที่มีอยู่ วางแผนปลูกเพิ่ม ดูแลอย่างต่อเนื่อง “สวย” โดยการออกแบบพื้นที่สีเขียวอย่างเหมาะสมกับท้องถิ่น สอดคล้องกับความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ในหุบเขา “หอม” จากการเป็นเมืองสะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย ประชาชนมีความสุขทั้งกายและใจ โดย

ดำเนินงานภายใต้ 4 ภารกิจหลัก คือ หนึ่ง การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการต้นไม้ใหญ่ผ่านโครงการหมอดต้นไม้ สอง สวนผักอรัญเมือง คือการส่งเสริมการปลูกผักเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน สาม เขียวชมเมืองเชียงใหม่ คือกิจการเพื่อสังคมในรูปแบบของการจัดบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ และ สี่ อักเวียงซ้อป คือการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษเพื่อการอุปโภคบริโภคจากเครือข่ายต่าง ๆ

เขียวชมเมืองเชียงใหม่ เกิดขึ้นภายใต้ความร่วมมือของ 3 องค์กรหลัก ได้แก่ เครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวช หอม เทศบาลนครเชียงใหม่ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 เป็นการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ เขียวชมเมืองเชียงใหม่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวโดยการจัดรถรางเดินทางชมสถานที่ท่องเที่ยวและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ ควบคู่ไปกับการชมต้นไม้ใหญ่ที่มีความสำคัญภายในตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งรถรางดังกล่าวจะวิ่งวนรอบเขตเมืองเก่าเพื่อให้ผู้ใช้บริการได้ศึกษาเส้นทางและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ โดยมีมัคคุเทศก์บรรยายให้ความรู้ แต่ละเที่ยวใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง โดยเขียวชมเมืองเชียงใหม่มีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ คือ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รู้จักประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ผ่านระบบนิเวศทางประวัติศาสตร์ ซึ่งหมายถึงต้นไม้และพื้นที่สีเขียวกับความเป็นเมือง เนื่องจากต้นไม้กับการสร้างเมืองนั้นมีความสัมพันธ์กัน เช่น ไม้หมายเมือง ไม้หมายทาง และไม้หมายถิ่น

ไม้หมายเมือง หมายถึง การสร้างเอกลักษณ์และจุดหมายตาที่ชัดเจนด้วยการใช้พืชหรือต้นไม้ขนาดใหญ่ที่มองเห็นได้แต่ไกลเพื่อมิให้หลงทาง เช่น ต้นยางนาที่ปลูกอยู่ข้างเสาอินทขิลในบริเวณวัดเจดีย์หลวง ส่วนไม้หมายทางและไม้หมายถิ่นนั้น หมายถึงพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่เคยพบเห็นในอดีต จนใช้เรียกชื่อตามชื่อพันธุ์ไม้นั้น ๆ หรือมีการปลูกขึ้นเพื่อให้เกิดการจดจำแหล่งสถานที่นั้น ๆ หรือเพื่อความสวยงามที่เอื้อต่อภูมิประเทศสองข้างทางนั้น ๆ เช่น ต้นพะยอม ต้นข่อย เป็นฉปวันชัย ต้น (ฉปวันชัย กุลฉัตรฐานนท์, ม.ป.ป.) รถรางเขียวชมเมืองเชียงใหม่จะเน้นวิ่งในเส้นทาง 4 แจ่มมุมเมือง ซึ่งประกอบด้วย แจ่มหัวริน แจ่มศรีภูมิ แจ่มกะด้าและแจ่มกู่เอื้อง และ 5 ประดู่เมืองเชียงใหม่

ได้แก่ ประตูดอก ประตู่ช้างเผือก ประตูท่าแพ ประตูเชิงใหม่ และประตูดงปรง ซึ่งแต่ละแห่งมุนเมืองนั้นจะมีต้นไม้ที่มีประวัติศาสตร์ปลูกอยู่ด้วย

สำหรับการดำเนินงานของเที่ยวชมเมืองเชิงใหม่นั้น มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวใน 2 รูปแบบ คือ การนั่งรถรางชมเมือง ซึ่งจะแบ่งออกเป็นทริป (Trip) ท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ 5 รูปแบบด้วยกัน และการท่องเที่ยวชมชนในเขตเมืองเก่า โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 การนั่งรถรางชมเมือง

ทริปนั่งรถรางชมเมืองของเที่ยวชมเมือง มี 5 รูปแบบ ดังนี้

5.1.1 ทริปปกติ

ทริปปกติ มีชื่อทริปคือ “ม่วนใจ่ทุกวัน” จะให้บริการรถรางชมเมืองทั้งหมด 4 รอบด้วยกัน มีรอบเวลาให้บริการคือ 9.00 – 10.00 น. 11.00 – 12.00 น. 13.00 – 14.00 น. และรอบสุดท้ายเวลา 15.00 – 16.00 น. โดยมีค่าใช้จ่ายคือ เด็กนักเรียน 50 บาท/คน ผู้ใหญ่ 80 บาท/คน เส้นทางให้บริการจะเริ่มตั้งแต่จุดจอดตรงหน้าวัดพระสิงห์ วิ่งวนไปรอบเมืองเก่าเชียงใหม่ ผ่าน 4 แห่งมุนเมือง และ 5 ประตูเมือง เชียงใหม่ และทางเที่ยวชมเมืองยังมีการจอดแวะให้ลงเที่ยวชมวัดเชิงมน ซึ่งเป็นวัดแรกของจังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย นอกจากนี้ ยังได้ชมต้นไม้สำคัญ ๆ และวิธีการดูแลต้นไม้ในบริเวณรอบเมืองเก่าเชียงใหม่ ผ่านการบอกเล่าของมัคคุเทศก์ประจำรถราง ทริปนี้ใช้เวลาท่องเที่ยวประมาณ 1 ชั่วโมง

ภาพที่ 1 ค่าบริการทริปม่วนใจ่ทุกวัน

ที่มา: (เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ by เจียว สาย หอม, 2562)

5.1.2 ทริปที่ได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ทริปที่ได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีชื่อทริปว่า “ม่วนใจ๋วันธรรมดา” เป็นทริปที่มีลักษณะคล้าย ๆ กับทริปม่วนใจ๋ทุกวัน แต่มีการเพิ่มเส้นทางการเดินรถ และเพิ่มเวลาในการเดินทางเป็น 2 ชั่วโมง โดยจะให้บริการทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ วันละ 1 รอบในเวลา 9.00 – 11.00 น. มีค่าใช้จ่าย 150 บาท/คน ทริปนี้มีความพิเศษ คือ จะจอดรถรางให้ชมวัดสำคัญในเขตเมืองเก่าจำนวน 3 วัดด้วยกัน ได้แก่ วัดเชียงมั่น ซึ่งเป็นวัดแรกของเชียงใหม่ วัดศรีสุพรรณ เพื่อชมความงามของพระอุโบสถเงินหลังเดียวในโลกและชมงานฝีมือการตีเครื่องเงินของชาวบ้านในชุมชน และวัดพุกเต้ม ซึ่งที่วัดแห่งนี้จะมีกิจกรรมเวิร์คช็อปทำสวดยดอกและชมงานฝีมือการทำดอกไม้หาวของชาวบ้านในชุมชนพุกเต้มด้วย

5.1.3 ทริปบุคคลสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่

ทริปบุคคลสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นทริปที่ให้ผู้สนใจเรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ของบุคคลสำคัญผ่านการนั่งรถรางเที่ยวชมเมือง โดยมีวิทยากรพิเศษที่มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์อย่างลึกซึ้งมาเป็นผู้บรรยายบนรถรางและตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงประวัติความสำคัญของบุคคลสำคัญได้อย่างชัดเจน โดยทริปประเภทนี้จะเป็นการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายหรือองค์กรต่าง ๆ เช่น ทริปตามรอยเจ้าดารารัศมี ที่เที่ยวชมเมืองร่วมกับเทศบาลนครเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะทำงานเชียงใหม่เมืองมรดกโลก และกลุ่มสปาร์คยู ล้านนา ได้ร่วมกันจัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีของเจ้าดารารัศมี หรือทริปตามรอยครูบาศรีวิชัยที่ร่วมมือกับสถานีวิทยุ FM 100 เสียงสื่อสารมวลชน จัดขึ้นเพื่อนำผู้ฟังตามรอยสักการะครูบาศรีวิชัยเจ้าผู้ซึ่งมีคุณูปการต่อวัดต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่

5.1.4 ทริปศึกษาดูงานของคณะต่าง ๆ

ภาพที่ 2 ทริปศึกษาดูงานจากเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี

ที่มา: (เชี่ยวชมเมืองเชียงใหม่ by เชี่ยว สวย หอม, 2563)

ทริปศึกษาดูงานของคณะต่าง ๆ เป็นทริปที่จัดขึ้นตามความต้องการของผู้ศึกษาดูงาน ซึ่งสามารถแจ้งความประสงค์หรือความสนใจมายังเชียวชมเมืองเชียงใหม่ให้พาไปเที่ยวชมศึกษาได้ เช่น ทริปของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่สนใจศึกษาชุมชนวัดเกตการาม เนื่องจากชุมชนนี้มีความหลากหลายของผู้คนที่ต่างศาสนา สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน เป็นต้น

5.1.5 ทริปศึกษาดันไม้สำคัญของเมืองเชียงใหม่

ทริปศึกษาดันไม้สำคัญของเมืองเชียงใหม่ จัดขึ้นสำหรับผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับดันไม้สำคัญของเมือง การดูแลดันไม้ใหญ่อย่างถูกวิธี โดยมีเส้นทางเดินรถคือเส้นทางรัก – ลำพูน ซึ่งเป็นถนนที่มีต้นยางนาปลูกเรียงราย โดยมีทีมงานหมอดันไม้ของเครือข่ายเชียงใหม่ เชี่ยว สวย หอม พร้อมทั้งอาสาสมัครพิทักษ์ยางนาและทีมอาจารย์จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ช่วยกันดูแล ซึ่งทริปนี้มีวิทยากรซึ่งเป็นหมอดันไม้เป็นผู้บรรยายให้ความรู้ตลอดเส้นทาง

รูปแบบการท่องเที่ยวที่ 5.1.3 – 5.1.5 ซึ่งถือเป็นทริปพิเศษนั้น ทางเที่ยวชมเมืองคิดอัตราค่าบริการอยู่ที่คนละ 150 บาทต่อคน หรือ 100 บาทสำหรับนักศึกษา รวมการทำกิจกรรมเวิร์คช็อป โดยคิดค่าบริการขั้นต่ำอยู่ที่ 10 คน หรืออัตราเหมาจ่ายครั้งวัน 3,000 บาทต่อครั้งวัน โดยนอกจากการนั่งรถรางเที่ยวชมเมืองแล้ว ทางเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ยังมีรูปแบบการท่องเที่ยวอีกหนึ่งรูปแบบ นั่นคือการนำนักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวในชุมชนเขตเมืองเก่า

5.2 การท่องเที่ยวชุมชนในเขตเมืองเก่า

การนำนักท่องเที่ยวไปนักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวในชุมชนเขตเมืองเก่านั้น นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ซึ่งในแต่ละชุมชนล้วนเป็นชุมชนที่มีต้นไม้อายุเก่าแก่ที่อยู่คู่บ้านคู่มืองมาเป็นเวลานาน ชุมชนที่เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่จัดทริปนำนักท่องเที่ยวไปเที่ยว ได้แก่

5.2.1 ชุมชนพวงแก้ว

ชุมชนนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่แขวงศรีวิชัย ถนนสามล้าน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองใกล้กับประตูสวนปรุง เป็นชุมชนดั้งเดิมที่อยู่ติดกับวัดพวงแก้ว โดยภายในวัดพวงแก้วเป็นแหล่งทำฉัตรแห่งเดียวที่เหลืออยู่ของเมืองเก่าเชียงใหม่ คนในชุมชนมีการสืบทอดภูมิปัญญาสละทำเครื่องทองโลหะหรือที่เรียกว่า “แก้วทอง” มาหลายศตวรรษ (คณะทำงานขับเคลื่อนเชียงใหม่สู่เมืองมรดกโลก, ออนไลน์) ชุมชนนี้มีต้นทุนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ พื้นที่สีเขียวในชุมชน ต้นไม้ใหญ่ในชุมชนทุกต้นมีประวัติศาสตร์ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวให้กับนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งต้นไม้ใหญ่แต่ละต้นมีการจัดการดูแลโดยคนในชุมชนโดยได้รับการสนับสนุนจากโครงการหมอดันไม้จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้และชมรมหมอดันไม้อาสา นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในชุมชนแห่งนี้จะได้ทดลองทำดอกไม้ไหว ซึ่งถือเป็นหนึ่งในงานแก้วทอง ซึ่งเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นที่ชาวบ้านในชุมชนพวงแก้วสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน

“งานคั่วทองของวัดพวกแต่มจีนี่ชื่อเรื่องความละเอียดประณีตและคงทน ปัจจุบันมีงานแบ่งย่อยออกเป็นสองประเภท คือฉัตรพื้นเมืองของล้านนาและป้าก็ เป็นแม่ครูสอนทำดอกไม้ไหวให้กับคณะคุณานที่สนใจ ” (นฤมล คลังวิเชียร – แม่ครูสอนทำดอกไม้ไหว, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2561)

5.2.2 ชุมชนวัดนันทาราม

ชุมชนนี้ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองเชียงใหม่ พื้นที่แขวงเม็งราย เป็นชุมชนเก่าแก่ ก่อตั้งมาตั้งแต่สมัยเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง เพื่อฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ในสมัยพระเจ้ากาวิละ เป็นชุมชนของชาวไทจีนย้ายถิ่นฐานมาจากเชียงตุง ในปี พ.ศ. 2350 และได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมการทำเครื่องเงินมาเป็นอาชีพหลักของชุมชน จนถึงปัจจุบัน ชุมชนนี้จึงมีจุดเด่นอยู่ที่การทำเครื่องเงินอันมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว (อิสราภรณ์ พัฒนวรรณ, 2552) และในวัดนันทารามมีต้นไม้ใหญ่ที่หายากหลายต้น เช่น ต้นลาน ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ชุมชนวัดนันทารามจึงเป็นอีกชุมชนที่มีความน่าสนใจและทางเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ได้พานักท่องเที่ยวไปศึกษาและเรียนรู้กระบวนการทำงานของชาวบ้านในชุมชนที่ยังคงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแบบล้านนาไว้ได้เป็นอย่างดี

5.2.3 ชุมชนเชียงม่วน

ชุมชนเชียงม่วน เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ในแขวงนครพิงค์ ถนนราชภาคินัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนแห่งนี้เป็นที่ตั้งของวัดเชียงม่วนซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดในตัวเมืองเชียงใหม่และเป็นวัดแห่งแรกในเขตกำแพงเมือง มีประวัติศาสตร์อันยาวนานปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ว่าหลังจากพญาเจ้าเมือง พญาแก้ว และพญามังรายทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1839 ทั้งสามพระองค์โปรดให้สร้างเจดีย์ และพญามังรายทรงประทับชั่วคราวในระหว่างควบคุมการสร้างเมืองตรงหออนบ้านเชียงม่วน เรียกว่า “เวียงแก้ว” และทรงอุทิศตำแหน่งกลุ่มหลวงเวียงเหล็กตั้งเป็นพระอารามหลวงแห่งแรก และสถาปนาเป็นวัดขึ้น เรียกว่าวัดเชียงม่วน (สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, ออนไลน์) สำหรับการท่องเที่ยวชุมชนนั้น ชุมชนเชียงม่วนเป็น

ชุมชนที่มีความศรัทธาทางศาสนาที่เข้มแข็ง และทางเครือข่ายเชิงใหม่ เจียว สวย หอม ยังได้มีส่วนร่วมในการดูแลต้นไม้ในบริเวณวัดซึ่งเป็นต้นไม้สำคัญของเชิงใหม่

“เพื่ออาศัยอยู่ชุมชนเชิงม้นมาตั้งแต่เด็ก ชุมชนนี้มีความสามัคคีกันทั้งด้านความร่วมมือ และมีความเข้มแข็งทางศาสนา ถือได้ว่าชุมชนนี้มีจุดแข็งทางด้านศาสนา” (สามารถ คำช่างคิด – ชาวบ้านในชุมชนเชิงม้น, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2561)

อาจกล่าวได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ของเจียวชมเมืองเชิงใหม่เป็นตัวอย่างหนึ่งในความพยายามของภาคประชาชนที่ต้องการกระตุ้นให้ชุมชนและสังคมเกิดความตื่นตัวที่จะมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของเมืองเชิงใหม่ ผ่านรูปแบบของการทำธุรกิจเพื่อสังคมด้านการจัดการท่องเที่ยวและการบริการที่คำนึงถึงมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล

5.3 การบริหารจัดการของเจียวชมเมืองเชิงใหม่

เจียวชมเมืองเชิงใหม่มีวิธีการหารายได้จากหลายแหล่ง รายได้หลักของเจียวชมเมืองเชิงใหม่มาจากการขายตั๋วรถรางชมเมืองเชิงใหม่ และนำรายได้นั้นมาบริหารกิจการ โดยนำมาเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าซ่อมบำรุงรถ ค่าจ้างพนักงานขับรถราง ค่าตอบแทนมัคคุเทศก์นำเที่ยวประจำรถ ส่วนรายได้จากแหล่งอื่น ๆ มาจากภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเจียวชมเมือง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่เข้ามาสนับสนุนค่าใช้จ่ายบางส่วน และช่วยเหลือด้านการประชาสัมพันธ์กิจการเจียวชมเมืองเชิงใหม่ ทำให้บุคคลทั่วไปเกิดการรับรู้และเข้ามาใช้บริการ

สำหรับการบริหารจัดการรายได้ของเจียวชมเมืองเชิงใหม่นั้น เมื่อมีรายรับเข้ามาแล้ว ทางเจียวชมเมืองเชิงใหม่จะนำไปกระจายเข้าสู่หน่วยงานต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาการทำงานอย่างเป็นระบบ วิธีการบริหารจัดการรายได้จากการดำเนินกิจกรรมของเจียวชมเมืองเชิงใหม่แยกออกเป็นหลายส่วน กล่าวคือ รายได้ส่วนแรกจะถูกนำเข้าสู่หน่วยงานหลัก คือ เครือข่ายเชิงใหม่ เจียว สวย หอม เพื่อนำมา

บริหารจัดการกิจกรรมของเครือข่ายฯ และกิจการjevavmเมืองเชียงใหม๋ ส่วนที่สอง คือ การนำรายได๋กระจายสู่ชุมชน กล่าวคือ เป็นการแบ่งรายได๋ที่ได้จากjevavmเมืองเชียงใหม๋กลับคืนสู่ชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้ปรับปรุงชุมชนให้มีความน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น เพื่อที่จะได้ส่งผลให้เกิดความดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาใช้บริการjevavmเมืองเชียงใหม๋ในการjevavmความสวยงามของพื้นที่ชุมชนเมืองเชียงใหม๋ต่อไป และส่วนสุดท้าย ทางjevavmเมืองเชียงใหม๋ได๋นำรายได๋บางส่วนมอบให้หน่วยงานรัฐ เพื่อนำเงินส่วนนี้ไปช่วยเหลือพื้นที่ที่สืjevavmในตัวเมืองเชียงใหม๋ เช่น การดูแลต้นไม้ใหญ่ หรือ การทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่สืjevavm การกระจายรายได๋ส่วนนี้มีมีความสำคัญเนื่องจากในส่วนของรายได๋นั้นเป็นการช่วยเหลือหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดูแลความสวยงามของพื้นที่ที่สืjevavmในเมืองเชียงใหม๋ ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินกิจการของjevavmเมืองเชียงใหม๋ด้วย เพราะจุดมุ่งหมายหลักของjevavmเมืองคือ การนำนักท่องเที่ยวไปเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม๋ ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้ระบบนิเวศ ความสำคัญและความสวยงามของต้นไม้ใหญ่ในเขตเมืองเชียงใหม๋ ส่วนประวัติศาสตร์ คือ การเรียนรู้ที่มาที่ไปและประวัติศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ของเมืองเชียงใหม๋นั่นเอง

การดำเนินกิจการของjevavmเมืองเชียงใหม๋ ทำให้ชุมชนในเขตเมืองเก่าเชียงใหม๋และนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการได้รับผลประโยชน์ดังนี้ คือ ชุมชนในเขตเมืองเก่าเชียงใหม๋ได้มีการบริหารจัดการความเรียบร้อยและดูแลชุมชนของตนเองให้น่าอยู่และน่าสนใจ เพื่อให้สามารถดึงดูดผู้คนที่เข้ามาเที่ยวเมืองเชียงใหม๋เกิดความประทับใจ และต้องการที่จะกลับมาเที่ยวเมืองเชียงใหม๋อีกครั้ง ซึ่งจะทำให้ชุมชนต่าง ๆ มีรายได๋จากการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง และส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของเชียงใหม๋ในภาพรวมด้วย ตลอดจนทำให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง เพราะเป็นสิ่งที่มีความค่าและสามารถนำเสนอหรือเผยแพร่ให้กับบุคคลภายนอกที่สนใจได้

ภาพที่ 3 การประชาสัมพันธ์รถรางเขียวชมเมืองเชียงใหม่

ที่มา: (Facebook Page เขียวชมเมืองเชียงใหม่ by เขียว สาย หอม, 2562)

สิ่งที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการมาใช้บริการของเขียวชมเมืองเชียงใหม่คือนักท่องเที่ยวจะได้รับองค์ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ การสร้างเมือง บุคคลสำคัญของเมืองเชียงใหม่ ประวัติของวัดสำคัญในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่ และการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนต่าง ๆ รวมไปถึงได้เรียนรู้เกี่ยวกับต้นไม้ใหญ่สำคัญ ๆ และวิธีการดูแลรักษาต้นไม้ใหญ่ที่อยู่ในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่ด้วย

5.4 ปัญหาและอุปสรรคของเขียวชมเมืองเชียงใหม่

จากการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT ร่วมกับกลุ่มตัวอย่างพบว่า เขียวชมเมืองเชียงใหม่มีจุดแข็งในการดำเนินงานคือ เป็นการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง

นิเวศประวัติศาสตร์ที่ยังไม่มีคู่แข่งในการดำเนินกิจการลักษณะเช่นนี้ในเมืองเชียงใหม่ และยังมีการทำงานที่เชื่อมโยงกับชุมชนต่าง ๆ ในเขตเมืองเชียงใหม่ จึงทำให้ผู้คนในชุมชนมีการให้ความร่วมมือและคอยสนับสนุนการดำเนินงานกิจการเชิงชุมเมืองเชียงใหม่

ส่วนจุดด้อยของเชิงชุมเมืองเชียงใหม่นั้นได้แก่ เรื่องของการขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่ทั้งในด้านการบริหารจัดการ กล่าวคือ ยังไม่มีผู้รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ อย่างเต็มตัว การทำงานของเชิงชุมเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบันคือการทำงานแบบคนเดียวแต่รับผิดชอบงานหลายด้าน ทำให้การทำงานเกิดความขัดข้องและล่าช้า และบางครั้งส่งผลให้เกิดความผิดพลาดในการทำงาน รวมไปถึงจุดด้อยในเรื่องทักษะภาษาต่างประเทศของบุคลากรที่ยังไม่สามารถสื่อสารได้ดีนัก และจุดอ่อนอีกประเด็นคือด้านการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่ยังไม่แพร่หลาย ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการยังมีจำนวนไม่มาก และเรื่องของจำนวนบรรดางที่มาใช้บริการยังไม่เพียงพอ บางกรณีที่มีรถเสียทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินกิจกรรม จึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาด้วยการหารถจากหน่วยงานอื่นมาใช้ นอกจากนี้ สภาพบรรดางของเชิงชุมเมืองเชียงใหม่ยังไม่เอื้ออำนวยต่อการขึ้น - ลงรถของผู้สูงอายุหรือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ

ด้านโอกาสนั้น เชิงชุมเมืองเชียงใหม่ได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนในการทำงานและขับเคลื่อนงานจากหลายภาคส่วน ทำให้กิจการเชิงชุมเมืองเชียงใหม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างสะดวก ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายภาครัฐ เช่น เทศบาลนครเชียงใหม่หรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่เข้ามาช่วยสนับสนุน ทำให้เชิงชุมเมืองเชียงใหม่มีโอกาสในการทำงานต่าง ๆ มากขึ้น เช่น การรับกลุ่มศึกษาดูงานจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน หรือนำบรรดางไปร่วมในกิจกรรมงานกาชาดฤดูหนาวของจังหวัด เป็นต้น

ในด้านอุปสรรคต่อการดำเนินงานของเชิงชุมเมืองเชียงใหม่นั้นได้แก่ ปัญหาด้านมลภาวะและสภาพอากาศของเมืองเชียงใหม่ที่ในบางช่วงเวลาไม่เหมาะสม

การท่องเที่ยวในรูปแบบของเที่ยวชมเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือปัญหาเรื่องฝุ่นละอองขนาดเล็กหรือ PM 2.5 ที่เพิ่มสูงมากในบางเดือน ทำให้การดำเนินกิจกรรมของเที่ยวชมเมืองได้รับผลกระทบ เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมกลางแจ้ง ซึ่งถ้าหากวันใดค่าฝุ่นละอองขนาดเล็กมีปริมาณสูงก็ทำให้เที่ยวชมเมืองต้องระงับการให้บริการในวันนั้น ๆ ซึ่งถือเป็นเหตุสุดวิสัยที่ไม่สามารถควบคุมได้และทำให้กิจการขาดรายได้

นอกจากนี้ เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ยังประสบปัญหาในเรื่องของการหาเงินทุนเพื่อต่อยอดและขยายกิจการ เนื่องจากแหล่งเงินทุนสำหรับภาคธุรกิจทั่วไป เช่น ธนาคารพาณิชย์ยังไม่มีความเชื่อมั่นในกิจการที่จัดตั้งหรือดำเนินการโดยองค์กรสาธารณประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาสังคมว่าจะสามารถทำผลกำไรทางธุรกิจอย่างยั่งยืนได้

6. สรุปและอภิปรายผล

เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ เป็นกิจการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ของเครือข่ายเชียงใหม่ เขียว สวย หอม ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นตัวอย่างหนึ่งในความพยายามขององค์กรภาคประชาชนที่ต้องการกระตุ้นให้สังคมเกิดความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของเมืองเชียงใหม่ผ่านรูปแบบของการทำธุรกิจเพื่อสังคมด้านการจัดการท่องเที่ยวและบริการที่คำนึงถึงมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่มีการปันรายได้บางส่วนไปช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของสฤณี อาชวานันทกุล (2553) ที่ว่า กิจการเพื่อสังคมมีการคำนึงถึงสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นหลักมากกว่าเรื่องกำไรที่เป็นตัวเงิน และกิจการเพื่อสังคมต้องใช้กลไกทางการตลาด การสร้างนวัตกรรมและการประสานประโยชน์ของทุกฝ่าย ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชนเพื่อสร้างคานาสมดุลในการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก และเป็นกิจการที่มีการตั้งเป้าหมายอยู่ที่สังคมและสิ่งแวดล้อมสามารถระบุ และกำหนดผู้ได้รับประโยชน์และมีผลกระทบทางสังคมอย่างชัดเจน (คณะกรรมการศึกษาและจัดทำรายงานเรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคม, 2558)

กิจการเยาวชนเมืองเชียงใหม่จึงมีลักษณะเป็นกิจการเพื่อสังคม ที่ตั้งขึ้น โดยองค์กรสาธารณประโยชน์ (Non-Governmental Organization) (ในที่นี้ หมายถึงเครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวดย หอม) นับเป็นการประสานความสัมพันธ์ระหว่าง การดำเนินธุรกิจในการการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและ สิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน หรือ Sustainable development ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้ง 3 มิติควบคู่กันไป กล่าวคือ ในด้าน เศรษฐกิจนั้น เยาวชนเมืองมีรูปแบบการท่องเที่ยว 2 รูปแบบ คือการนั่งรถรางชมเมือง และการท่องเที่ยวชุมชนในเขตเมืองเก่า โดยมีการเก็บค่าบริการจากนักท่องเที่ยวเพื่อนำ รายได้ไปใช้ในการบริหารจัดการกิจการ และยังสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนย่านเมือง เก่าผ่านการจัดกิจกรรมเวิร์คช็อปและการจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกจากภายในชุมชน ทำให้เกิดรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังทำให้เกิดเม็ดเงินหมุนเวียนใน ระบบเศรษฐกิจหลักของเมืองเชียงใหม่อีกด้วย

ส่วนในมิติด้านสังคมนั้น เยาวชนเมืองเชียงใหม่มีการสร้างร่วมมือกับภาค ประชาสังคมที่ทำงานร่วมกันในหลายภาคส่วน โดยเน้นการผลักดันให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการร่วมวางแผนเส้นทางท่องเที่ยว จัด กิจกรรมเวิร์คช็อปต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ของชุมชน ชุมชนจึงได้ร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วย นอกจากนี้ เยาวชนเมือง เชียงใหม่ยังมีการให้ความสำคัญกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ ตลอดจนวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนที่ได้รับการอนุรักษ์ สืบสาน และ ต่อทอดผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวของเยาวชนเมืองเชียงใหม่อีกด้วย นักท่องเที่ยวเองก็ ได้เรียนรู้ที่มา ประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ เห็นคุณค่าภูมิปัญญา เกิดความเคารพใน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดสืบต่อไปได้

สำหรับด้านสิ่งแวดล้อมนั้น เยาวชนเมืองเชียงใหม่ให้ความสำคัญกับกิจกรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื่องจากการท่องเที่ยวของเยาวชนเมืองเป็นรูปแบบการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ ซึ่งเน้นการให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ และเรียนรู้ความสำคัญของต้นไม้ตามสถานที่ต่าง ๆ ของเมืองเชียงใหม่ เรียนรู้ถึง

กระบวนการวิธีการฟื้นฟูดูแลรักษาต้นไม้ใหญ่ เช่น ต้นยางนา ซึ่งถือเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเนื่องจากการเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องการสร้างความยั่งยืนในระยะยาว (บุญเลิศ จิตต์ังวัฒนา, 2548)

ดังนั้น เชียงใหม่จึงเป็นกิจการเพื่อสังคมที่มีรูปแบบการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ที่ต้องการสร้างความสมดุลให้กับเชียงใหม่ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจการดังกล่าวประสบปัญหาหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการขาดการสนับสนุนเป็นพิเศษจากภาครัฐ เช่น มาตรการด้านภาษี มาตรการสนับสนุนเรื่องการเข้าถึงแหล่งเงินทุน หรือการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นจุดอ่อนขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่ได้มีความเชี่ยวชาญด้านธุรกิจ เป็นต้น แม้ในความเป็นจริงรัฐบาลก็มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 เพื่อเป็นการส่งเสริมให้วิสาหกิจเพื่อสังคมหรือกิจการเพื่อสังคมขยายตัวมากขึ้นและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้าทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ แต่พระราชบัญญัตินี้มุ่งเน้นที่การผลักดันให้เกิดวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ต้องมีการจดทะเบียนอย่างชัดเจนและดำเนินการตามขั้นตอนที่รัฐกำหนดไว้ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความยุ่งยากและหลาย ๆ กิจการเพื่อสังคมยังไม่มีความพร้อมถึงในระดับนั้น รวมถึงเชียงใหม่ด้วย เพราะฉะนั้น หากจะทำให้การดำเนินกิจการเชียงใหม่มีการดำเนินธุรกิจต่อไปได้อย่างยั่งยืนจะต้องมีการประสานและขยายความร่วมมือตามความเหมาะสมระหว่างภาคเอกชน เช่น ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ภาคประชาสังคม เช่น องค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ รวมถึงกลุ่มชาวบ้าน ประชาชนชาวเชียงใหม่ และหน่วยงานภาครัฐที่สามารถให้การสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมนี้ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เทศบาลนครเชียงใหม่ หรือสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นที่สามารถบริการความรู้ตามแนวทางวิชาการได้ ที่จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง และเป็นการแสดงให้เห็น

เห็นถึงพลังความร่วมมือของหลายภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนให้เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่เป็นกิจการเพื่อสังคมที่น่าภาคภูมิใจของชาวเชียงใหม่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เกวดิน มะลิ. (2557). กิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ, 1(2), 104-112.

เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ by เจียว สวย หอม. (2562). *ค่าบริการทริปม่วนใจ่ทุกวัน*. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/1505481083051433/photos/เข้านี้อากาศดี-แะมานั่งรถชมเมืองกันนะคะ-รายละเอียดตามนี้เลยคะ-//226.5548890377978/>

เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ by เจียว สวย หอม. (2562). *การประชาสัมพันธ์รรางเที่ยวชมเมืองเชียงใหม่*. สืบค้นจาก https://www.facebook.com/pg/เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่-by-เจียว-สวย-หอม-1505481083051433/photos/?ref=page_internal

เที่ยวชมเมืองเชียงใหม่ by เจียว สวย หอม. (2563). *ทริปปักขาจากเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี*. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/1505481083051433/photos/a.1576756799257194/2441526409446891/?type=3&theater>

คณะกรรมการศึกษาและจัดทำรายงานเรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคม. (2558). *รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) และร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ.* สืบค้นจาก https://library2.parliament.go.th/giventake/content_nrc2557/d020958-01.pdf

คณะทำงานขับเคลื่อนเชียงใหม่สู่มรดกโลก. (มปป.). *สถาปนาเดิม: ช่างคว่ตองแห่งล้านนา*. สืบค้นจาก http://www.chiangmaiworldheritage.net/detail_show.php?id=91&lang=th

- จตุพร จุ้ยใจงาม และพรชัย เทพปัญญา. (2557). กิจการเพื่อสังคม แนวโน้มระบบทุนนิยมสมัยใหม่ กรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จ. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 7(1), 124-137.
- ณ ปวันชัย กุลฉัตรฐานนท์. (มปป.). *ไม้หอมเมืองเชียงใหม่*. สืบค้นจาก http://www.thaicivilsociety.com/?p=content&id_content=204
- ไทยพับลิกา. (2561, 17 มิถุนายน). *รัฐบาลคิกออฟ Social Enterprise ขับเคลื่อนธุรกิจสังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพยั่งยืน*. สืบค้นจาก <https://thai publica.org/2018/06/social-enterprise/>
- นฤมล คลังวิเชียร. (2561, 18 ธันวาคม). ชาวบ้านชุมชนพอกแต่้ม. *สัมภาษณ์*.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2560, 15 ธันวาคม). *เปิดแผนพัฒนา “เชียงใหม่” ฉบับเอกชน ดันขนส่งมวลชน-มุ่งสู่เมือง Smart Growth*. สืบค้นจาก <http://www.prachachat.net/local-economy/news-88176>
- ผานิตดา ไสยรส. (2559). การพัฒนา. ใน *วสันต์ ปัญญาแก้ว (บก.), ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมวิทยา*. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- พรณี บัวเล็ก. (2543). การพัฒนาทุนนิยมในประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 19-20(1), 9-39.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562. (2562, 22 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 67 ก. หน้า 32 – 56.
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2559). *เมืองสมัยใหม่*. ใน *วสันต์ ปัญญาแก้ว (บก.), ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมวิทยา*. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- ศศิพิสิฐ นิวัฒน์มรรคา. (2561). *ความสัมพันธ์ของวิถีความเชื่อล้านนา และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่*. ใน *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิชาการระดับชาติ UTCC Academic Day ครั้งที่ 2 (8 มิถุนายน 2018)*, 1129-1149.
- สถณี อาชวานันทกุล. (2553). *ทุนนิยมมีชีวิต ธุรกิจมีหัวใจ*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2563

- เสาวณิต จุลวงศ์. (2561). ทูนิยมวิพากษ์ในวรรณกรรมไทย. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 14(1), 9-52.
- สามารถ คำช่างคิด, (2561, 24 พฤศจิกายน) ชาวบ้านชุมชนเชียงมั่น. *สัมภาษณ์*.
- สำนักงานจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. (2562, 18 มิถุนายน). *วัดเชียงมั่น*. สืบค้นจาก <http://culturalenvi.onep.go.th/site/detail/5113>
- อิสรากรณ์ พัฒนวรรณ. (2552). *กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยจีนในชุมชนนันทาราม ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภูมิภาควิทยา) บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่).